

Kazus na egzamin z prawa cywilnego 2 września 2022 r.

Czas na rozwiązanie **180 min.**

Jan od 1990 r. pozostawał w związku małżeńskim z Barbarą, z którą miał dwójkę pełnoletnich dzieci: 25 - letnią Alicję i 19 - letniego Zdzisława. W 2006 r. Barbara miała wypadek i dwa lata później, z uwagi na następstwa wypadku, została częściowo ubezwłasnowolniona. W lipcu 2021 r. Jan, który hobbystycznie zajmował się naprawą starych zegarów, zawarł na piśmie umowę z antykwariuszem Pawłem o naprawę bardzo zniszczonego XIX wiecznego zegara. Umowa przewidywała, że wynagrodzenie Jana zostanie ustalone po dokonaniu naprawy z uwzględnieniem poniesionych przez niego wydatków na materiały oraz stawki robocizny w wysokości 150 zł za godzinę. Jan we wrześniu 2021 r. oddał zegar Pawłowi oraz przedstawił mu kosztorys opiewający na kwotę 50 tys. zł., z czego 32 tys. stanowiły koszty kupionych lub wykonanych przez Jana podzespołów do zegara, a pozostałą część robocizna. Paweł był zaskoczony, że naprawa zegara była tak droga i odmówił zapłaty, uważając, że nie znajdzie nabywcę na zegar. Jan wyjaśnił mu, że naprawa wymagała zakupu drogich podzespołów i zabrała dużo czasu, gdyż część podzespołów musiał wykonać samodzielnie.

W październiku 2021 r. z Janem skontaktowała się na Facebooku Iwona, która była winna Pawłowi zapłatę ceny w wysokości 80 tys. zł. za zakupiony w antykwariacie Pawła we wrześniu 2019 r. obraz. Iwona mimo otrzymania od Pawła kilkakrotnych wezwań wciąż mu nie zapłaciła. Iwona zaoferowała Janowi 40 tys. zł za jego wierzytelność do Pawła, na co Jan się zgodził, wysyłając jej wiadomość na Messengerze. Następnie Jan zawiadomił pisemnie Pawła o przelewie wierzytelności. W styczniu 2022 r. Iwona zażądała od Pawła zapłaty wynagrodzenie w kwocie 50 tys. zł. Paweł w mailu do Iwony oświadczył, że potrąca z wierzytelnością nabytą przez Iwonę swoją wierzytelność do Iwony z tytułu sprzedanego jej obrazu.

W styczniu 2022 r. zostało uchylone ubezwłasnowolnienie Barbary. W lutym 2022 r. zmarł Jan. Alicja będąc krótko po śmierci ojca w odwiedzinach u matki znalazła w zamkniętej kopercie testament Jana, w którym powoływał Alicję do całego spadku. Testament był napisany własnoręcznie przez Jana i podpisany, lecz data była całkowicie nieczytelna z powodu zalania fragmentu testamentu jakimś płynem. Jan nigdy nie wspominał nikomu o sporządzeniu tego testamentu a jego lakoniczna treść nie pozwalała ustalić, kiedy został sporządzony. Alicja wystąpiła do notariusza o wydanie aktu poświadczenia dziedziczenia (APD). Gdy do notariusza przyszła Barbara i Zdzisław, okazali notariuszowi inny testament datowany na 16 grudnia 2010 r. sporządzony własnoręcznie i podpisany przez Jana, w którym do całego spadku powoływał Barbarę i Zdzisława. W testamencie tym nie było żadnego rozrządzenia na rzecz Alicji. W tej sytuacji notariusz odmówił sporządzenia APD, a Alicja wystąpiła w kwietniu 2022 r. do sądu o stwierdzenie nabycia spadku na swoją rzecz. Na rozprawie w maju 2022 r. Zdzisław złożył oświadczenie przed sądem, że odrzuca spadek po ojcu, zaś Alicja i Barbara złożyły oświadczenia, że spadek po Janie przyjmują z dobrodziejstwem inwentarza.

Alicja przeglądając dokumenty Jana zauważyła, że Iwona wciąż nie zapłaciła za wierzytelność, którą Jan jej sprzedał. Zadzwoiła więc pod koniec kwietnia 2022 r. do Iwony, żądając zapłaty do 20 maja 2022 r. i zastrzegając, że jeśli Iwona tego nie uczyni, to Alicja odstąpi od umowy. Ponieważ Iwona nie zapłaciła w wyznaczonym terminie, Alicja wysłała jej SMS o treści: „ponieważ pani nie zapłaciła, odstępuję od umowy”. Następnie Alicja napisała do Pawła, że rozwiązała umowę z Iwoną i w związku z tym Paweł ma jej zapłacić 50 tys. zł z tytułu wynagrodzenia, które należało się jej ojcu. Paweł odmawia, dodatkowo argumentując, że wierzytelność do niego wygasła.

Czy Alicja może żądać zapłaty wynagrodzenia od Pawła?

W toku rozwiązania proszę opisać i uzasadnić treść postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku po Janie.

Szkic rozwiązania

Podstawą prawną roszczenia Alicji do Pawła może być umowa zawarta między Janem a Pawłem

Przesłanki roszczenia:

- 1) Między Janem a Pawłem została zawarta ważna i skuteczna umowa o dzieło.
- 2) Powstała wierzytelność o zapłatę wynagrodzenia wobec wykonania dzieła przez Jana.
- 3) Wierzytelność o zapłatę wynagrodzenia przeszła na Alicję jako spadkobierczynię Jana.
- 4) Nie doszło do wygaśnięcia wierzytelności.
- 5) Wierzytelność jest wymagalna i zaskarżalna.

Ad. 1) Jan zawarł z Pawłem ważną i skuteczną umowę o dzieło (art. 632 k.c.). Strony ustaliły dzieło (naprawa zegara) oraz określiły sposób ustalenia wynagrodzenia (art. 628 § 1 zd. 1 k.c.).

Umowa o dzieło nie wymaga dla swojej ważności żadnej formy (strony zawarły ją jednak w formie pisemnej). Umowa nie zawierała warunku (zawieszającego) ani terminu początkowego. Nie zachodziła żadna przyczyna nieważności umowy (brak informacji w stanie faktycznym o braku zdolności do czynności prawnych stron, umowa nie była sprzeczna z prawem lub zasadami współżycia społecznego, nie zachodziła żadna wada oświadczenia woli, w szczególności brak świadomości lub swobody albo pozorność).

Jan spełnił świadczenie – dokonał naprawy zegara i wydał go Pawłowi. Powstało roszczenie o zapłatę wynagrodzenia za wykonane dzieło. Dopuszczalne jest określenie w umowie o dzieło wynagrodzenia przez wskazanie podstaw do jego ustalenia w oparciu o koszty użytych do wykonania dzieła materiałów oraz czasu pracy. Nierzadko ustalenie wysokości wynagrodzenia przyjmującego zamówienie w przypadku bardziej skomplikowanego dzieła (np. naprawa jakiejś rzeczy) jest możliwe dopiero po wykonaniu dzieła, ponieważ trudno ustalić z góry ilość i rodzaj materiałów koniecznych do jego wykonania oraz ilość niezbędnego czasu pracy, który przyjmujący musi poświęcić na wykonanie dzieła. Wtedy na ogół w umowie dochodzi o określenia podstaw ustalenia wynagrodzenia. W takim wypadku zamawiający ponosi ryzyko związane z koniecznością zapłaty wyższego, niż się spodziewał, wynagrodzenia.

W stanie faktycznym nie ma podstaw do stosowania art. 630 k.c. a w związku z tym także art. 631 k.c.

Ad. 2) Jan wykonał dzieło – naprawił zegar i doszło do oddania dzieła Pawłowi. Wraz z odebraniem zegara przez Pawła wierzytelność Jana o zapłatę wynagrodzenia stała się wymagalna (art. 642 § 1 k.c.).

Ad. 3) Aby ustalić, czy Alicja jest wierzycielem Pawła z tytułu roszczenia o zapłatę wynagrodzenia za wykonaną naprawę zegara, konieczne jest zbadanie:

- A) czy doszło do skutecznego przelewu roszczenia o zapłatę wynagrodzenia na rzecz lwony, a jeśli tak, to czy doszło do powrotnego przejścia tego roszczenia na zbywcę lub jego następcę prawnego
- B) czy Alicja jest spadkobiercą Jana i nabyła roszczenie do Pawła o zapłatę wynagrodzenia

Ad. A)

Doszło do zawarcia ważnej i skutecznej umowy sprzedaży wierzytelności między Janem i Iwoną. Iwona złożyła ofertę Janowi kupna jego wierzytelności do Pawła o wynagrodzenie za naprawę zegara, zaś Jan tę ofertę przyjął. Strony ustaliły przedmiotowo konieczne postanowienia tej umowy - przedmiot sprzedaży (wierzytelność do Pawła) i cenę (40 tys. zł).

W stanie faktycznym nie miał zastosowania art. 66¹ § 1 k.c. ze względu na użycie środków komunikacji elektronicznej indywidualnego porozumiewania się przy składaniu oświadczeń woli (art. 66¹ § 4 k.c.).

Umowa nie była sprzeczna z prawem ani zasadami współżycia społecznego, strony miały zdolność do czynności prawnych, nie zachodziła wada oświadczenia woli prowadząca do nieważności umowy.

Roszczenie o zapłatę wynagrodzenia z umowy o dzieło jest zbywalne (art. 509 § 1 k.c.). Nie ma przepisu zakazującego jego zbycie (przelew) ani przeniesienie tej wierzytelności nie sprzeciwia się właściwości zobowiązania, z którego wynika to roszczenie. Strony nie zawarły też w umowie o dzieło zakazu zbywania wynikających z niej roszczeń. Umowa sprzedaży wierzytelności nie wymagała żadnej formy pod rygorem nieważności, a jedynie formy pisemnej dla celów dowodowych (art. 511 w zw. z art. 74 § 1 k.c.), ponieważ roszczenie o zapłatę wynagrodzenia wynikało z umowy o dzieło zawartej w formie pisemnej (roszczenie było stwierdzone pismem w rozumieniu art. 511 k.c.). Strony złożyły swoje oświadczenia w postaci elektronicznej (z wykorzystaniem aplikacji Facebook i Messenger), lecz nie zostały spełnione przesłanki zachowania formy elektronicznej w rozumieniu art. 78¹ § 1 k.c., gdyż ich oświadczenia nie zostały opatrzone kwalifikowanym podpisem elektronicznym. Dlatego nie ma zastosowania art. 78¹ § 2 k.c., a zatem nie została zachowana forma pisemna dla umowy przelewu wymagana przez art. 511 k.c. Tym niemniej umowa sprzedaży wierzytelności, jako umowa o tzw. podwójnym skutku (art. 510 § 1 k.c.), została skutecznie i ważnie zawarta. Roszczenie o zapłatę wynagrodzenia przeszło na Iwonę

Jan pozostawał w związku małżeńskim z Barbarą od 1990 r. Ze względu na ubezwłasnowolnienie Barbary w 2008 r. między małżonkami istniał od tego czasu ustrój przymusowej rozdzielności majątkowej (art. 53 § 1 k.r.o.). Roszczenie o zapłatę wynagrodzenia wchodziło zatem do majątku Jana. Zawarcie umowy sprzedaży wierzytelności nie wymagało więc zgody Barbary ani nie mogła się ona zawarciu tej umowy sprzeciwić, bo nie miał zastosowania art. 36¹ k.c. (małżonkowie nie byli w ustroju wspólności majątkowej).

Skoro roszczenie o zapłatę wynagrodzenia za naprawę zegara przeszło na Iwonę, należy zbadać, czy mogło dojść do powrotnego przejścia tego roszczenia na Jana lub jego następcę prawnego. Wymaga to oceny, czy roszczenie do Pawła o zapłatę wynagrodzenia nie wygasło, czy doszło do skutecznego odstąpienia od umowy od umowy sprzedaży wierzytelności zawartej przez Jana z Iwoną i czy na skutek tego odstąpienia roszczenie przeszło z Iwony (nabywca) na Jana (zbywcę) lub jego następców prawnych.

Kwestia potrącenia wierzytelności przez Pawła:

Aby dopuszczalne było potrącenie, muszą zostać spełnione następujące przesłanki (art. 498 § 1 k.c.):

- a) dwie strony są nawzajem wierzycielem i dłużnikiem
- b) obydwie wierzytelności mają charakter pieniężny
- c) wierzytelność potrącającego jest wymagalna; przyjmuje się, że wierzytelność drugiej strony nie musi być wymagalna, mimo że na to wskazywałaby treść przepisu
- d) wierzytelności są zaskarżalne
- e) wierzytelność może być umorzona przez potrącenie (nie zachodzi zakaz z art. 505 k.c.).

Ponieważ Iwona skutecznie nabyła roszczenie do Pawła o zapłatę wynagrodzenia, stała się wierzycielem Pawła, zaś Paweł był wierzycielem Iwony. Wierzytelność Pawła wynikała z umowy sprzedaży obrazu zawartej z Iwoną we wrześniu 2019 r. Należy przyjąć, że ta umowa sprzedaży została ważnie i skutecznie zawarta wobec braku informacji w stanie faktycznym, które mogłyby wskazywać na jej wadliwość.

Obydwie wierzytelności mają charakter pieniężny.

Wierzytelność Pawła do Iwony jest wymagalna. Paweł wydał jej obraz a ta mu nie zapłaciła. Wierzytelność Pawła o zapłatę ceny wynikała z umowy wzajemnej, zaś w braku odmiennej umowy świadczenia obu stron powinny zostać spełnione jednocześnie (art. 488 § 1 k.c.). Ponadto Paweł wielokrotnie wzywał Iwonę do zapłaty.

Należy zbadać, czy wierzytelności są zaskarżalne. Roszczenie o zapłatę wynagrodzenia za naprawę przez Jana zegara jest zaskarżalne. Termin przedawnienia tego roszczenia wynosi 2 lata od dnia oddania dzieła (art. 646 k.c.), co miało miejsce we wrześniu 2021 r. Termin ten jeszcze nie upłynął.

Roszczenie Pawła o zapłatę ceny za obraz wynika z umowy sprzedaży. Paweł prowadził antykwariat, więc jest przedsiębiorcą. Iwona zakupiła obraz w jego antykwariacie, a zatem sprzedaż została zawarta w zakresie działalności przedsiębiorstwa sprzedawcy. Oznacza to, że termin przedawnienia roszczenia Pawła do Iwony o zapłatę ceny za obraz wynosi 2 lata (art. 554 k.c.). Bieg terminu przedawnienia tego roszczenia rozpoczyna się z dniem wymagalności (art. 120 § 1 zd. 1 k.c.). Roszczenie Pawła stało się wymagalne z chwilą wydania obrazu Iwonie (była o tym mowa wcześniej). W braku odmiennych informacji w stanie faktycznym należy przyjąć, że do wydania obrazu doszło we wrześniu 2019 r. Zatem roszczenie Pawła o zapłatę ceny za sprzedany Iwonie obraz przedawniło się z końcem 2021 r. (art. 118 zd. 2 k.c.). Paweł złożył oświadczenie o potrąceniu dopiero w styczniu 2022 r., gdy Iwona zażądała od niego zapłaty wynagrodzenia za naprawę zegara przez Jana, a więc po upływie terminu przedawnienia. Potrącenie jest mimo to dopuszczalne, ponieważ Iwona nabyła wierzytelność do Pawła w październiku 2021, a wtedy wierzytelność Pawła do Iwony nie była jeszcze przedawniona – art. 502 k.c. (nie ma zastosowania art. 513 § 2 k.c., bo wierzytelność Pawła jest wierzytelnością, która przysługuje mu do cesjonariusza). Skoro Paweł mógł potrącić swoją wierzytelność już w dacie nabycia przez Iwonę wierzytelności o zapłatę wynagrodzenia za naprawę zegara, to powstał tzw. stan potrącalności i przedawnienie roszczenia Pawła nie jest przeszkodą do dokonania potrącenia tej wierzytelności.

Nie zachodzą wyjątki z art. 505 k.c. wyłączające potrącenie. Oświadczenie o potrąceniu nie wymagało żadnej formy, zatem wystarczające było złożenie oświadczenia w formie dokumentowej (w mailu).

Doszło więc do umorzenia w całości wierzytelności nabytej przez Iwonę od Jana (art. 498 § 2 k.c.), gdyż wysokość tej wierzytelności była niższa niż wierzytelność Pawła do Iwony.

Ad. B)

Należy jeszcze zbadać, czy doszło do skutecznego odstąpienia przez Alicję od umowy sprzedaży wierzytelności o zapłatę wynagrodzenia i czy odstąpienie od tej umowy mogło zniweczyć skutki potrącenia dokonanego przez Jana i doprowadzić do powrotnego przejścia tej wierzytelności na Alicję. W tym celu należy ustalić, czy

- a) wierzytelność o zapłatę ceny z umowy sprzedaży wierzytelności weszła do spadku po Janie
- b) Alicja jest spadkobierczynią Jana
- c) czy zostały spełnione przesłanki odstąpienia od umowy sprzedaży wierzytelności z powodu zwłoki Iwony w zapłacie ceny (art. 491 § 1 k.c.)
- d) czy na skutek odstąpienia roszczenie o zapłatę wynagrodzenia przeszło na Alicję

- e) czy Alicja uzyskała stwierdzenie nabycia spadku (ewentualnie APD), gdyż żąda wykonania zobowiązania od Pawła, a wierzytelność weszła do spadku po Janie, zaś Paweł nie rości sobie praw do spadku (art. 1027 k.c.)

Wierzytelność o zapłatę ceny z umowy sprzedaży wierzytelności podlega dziedziczeniu (art. 922 § 1 i 2 k.c.). Jest to prawo majątkowe, niezwiązane ściśle z osobą spadkodawcy. Do spadku wchodzi także uprawnienie do odstąpienia od umowy sprzedaży, skoro spadkobiercy stają się stroną w tym stosunku obligacyjnym (ten stosunek nie wygasa z chwilą śmierci sprzedawcy).

Czy Alicja jest spadkobierczynią Jana? W tym celu należy zbadać, czy dochodzi do dziedziczenia po Janie na podstawie testamentu czy z ustawy i kto jest spadkobiercą. Konieczne jest ustalenie ważności i skuteczności obydwu testamentów i ich wzajemnej relacji.

Ocena ważności i treści testamentu Jana sporządzonego w 2010 r. Testament własnoręczny Jana z 2010 r. spełnia przesłanki z art. 949 § 1 k.c. Został napisany własnoręcznie, podpisany i opatrzony datą. W testamencie tym do spadku zostali powołani Barbara i Zdzisław. Dziedziczą oni spadek w równych częściach (art. 960 k.c.). Brak w stanie faktycznym informacji, które wskazywałyby, że testament ten jest nieważny (Jan miał pełną zdolność do czynności prawnych, nie zachodziła wada oświadczenia woli przy sporządzaniu testamentu).

Ocena ważności i skutków testamentu znalezionej przez Alicję i odwołania testamentu z 2010 r.

Testament znaleziony przez Alicję jest także testamentem własnoręcznym. Został napisany własnoręcznie przez Jana i przez niego podpisany. Testament ten jest jednak nieważny (art. 958 k.c. w zw. z art. 949 § 2 k.c.), bo zachodzi wątpliwość co jego do relacji z testamentem z 2010 r. Nie wiadomo bowiem, czy testament znaleziony przez Alicję, został sporządzony wcześniej czy później niż testament z 2010 r., ponieważ nie można ustalić daty sporządzenia testamentu znalezionej przez Alicję.

Treści obydwu testamentów nie dałoby się pogodzić ze sobą. Gdyby testament znaleziony przez Alicję był późniejszy niż testament z 2010 r., doszłoby do odwołania testamentu z 2010 r. na mocy art. 947 k.c., a do spadku po Janie zostałaby powołana w całości Alicja. Gdyby testament znaleziony przez Alicję został sporządzony przed 2010 r., wówczas testament z 2010 r. odwoływałby testament znaleziony przez Alicję na mocy art. 947 k.c., a spadek po Janie dziedziczyliby Barbara i Zdzisław. Nie został zatem odwołany testament z 2010 r. Dochodzi do dziedziczenia po Janie na podstawie testamentu własnoręcznego z 2010 r. Alicja nie dziedziczy spadku po Janie.

(Akceptowana byłaby także odpowiedź, że skoro testament znaleziony przez Alicję miał datę w chwili jego sporządzenia, to nie ma zastosowania wobec tego art. 949 § 2 k.c. W tej sytuacji, z uwagi na niemożność pogodzenia treści testamentów ze sobą i brak możliwości ustalenia, kto miałby dziedziczyć spadek na podstawie testamentów, należałoby przyjąć, że obydwa testamenty nie są skuteczne i dziedziczenie spadku po Janie powinno nastąpić na podstawie ustawy. Przyjęcie tego poglądu wymagałoby następnie zbadania, czy doszło do skutecznego odrzucenia spadku przez Zdzisława i czy spadek przypada w częściach równych Barbarze i Alicji po 1/2 czy Barbarze, Alicji i Zdzisławowi po 1/3. Niezależnie od tego, jaki udział w spadku miałyby Alicja, w konsekwencji konieczne byłoby zbadanie, czy mogła skutecznie odstąpić od umowy sprzedaży wierzytelności o wynagrodzenie za naprawę zegara działając bez upoważnienia pozostałych spadkobierców. Wymagałoby to rozważenia, jaki charakter ma czynność odstąpienia od umowy ze względu na odesłanie w art. 1035 k.c. do odpowiedniego stosowania przepisów o współwłasności)

Notariusz obowiązany jest odmówić sporządzenia APD, gdy zachodzą wątpliwości, kto jest spadkobiercą (art. 95e § 1 prawa o notariacie). Notariusz nie ma możliwości badania, czy daje się ustalić datę testamentu własnoręcznego na podstawie wszystkich okoliczności (co dopuszcza się w orzecznictwie), zatem wobec niemożności pogodzenia ze sobą treści obydwu testamentów własnoręcznych zachodziła wątpliwość, kto jest spadkobiercą dziedziczącym spadek po Janie. Notariusz słusznie odmówił sporządzenia APD.

Spadek po Janie dziedziczy na podstawie testamentu własnoręcznego sporządzonego w 2010 r. w całości jego żona Barbara, bo Zdzisław odrzucił skutecznie spadek. Oświadczenie o odrzuceniu spadku przez Zdzisława było skuteczne, bo dokonał tego przed sądem spadku i w terminie (art. 1015 § 1 k.c. i art. 1018 § 3 zd. 1 k.c.). Barbara spadek przyjęła (miała już bowiem pełną zdolność do czynności prawnych w chwili składania oświadczenia o przyjęciu spadku). Alicja nie dziedziczy więc spadku po Janie. Sąd powinien stwierdzić nabycie spadku po Janie w całości przez Barbarę.

Alicja nie dziedziczy spadku po Janie, więc nie mogła złożyć skutecznego oświadczenia o odstąpieniu od umowy sprzedaży wierzytelności z Iwoną (nie przysługiwało jej to uprawnienie, gdyż nie stała się następcą prawnym Jana). Na potrzeby rozwiązania przypadku należy jednak zbadać, czy Alicja mogłaby żądać zapłaty od Pawła 50 tys. zł, gdyby była spadkobierczynią Jana.

Gdyby Alicja dziedziczyła spadek po Janie, odstąpienie przez nią od umowy sprzedaży byłoby skuteczne. Iwona była w zwłoce z zapłatą ceny za sprzedaną wierzytelność do Pawła, gdyż nie spełniła świadczenia w terminie (nie zapłaciła ceny za nabywaną wierzytelność). Cena powinna zostać zapłacona wraz z zawarciem umowy, gdyż wtedy przeszło na Iwonę roszczenie o zapłatę wynagrodzenia, które było podmiotem umowy (umowa sprzedaży wierzytelności była umową wzajemną). Z treści przypadku nie wynika, żeby zachodziły jakiekolwiek okoliczności, które wyłączałyby odpowiedzialność Iwony za zapłatę ceny (art. 476 k.c.). Zatem Iwona była w zwłoce ze spełnieniem świadczenia. Alicja wezwała Iwonę do zapłaty ceny pod rygorem odstąpienia od umowy, wyznaczając jej dodatkowy termin. Wyznaczenie dodatkowego terminu do spełnienia świadczenia nie wymaga żadnej formy i mogło nastąpić telefonicznie. Wyznaczony dodatkowy termin do zapłaty wynagrodzenia przez Iwonę był odpowiedni. Spełnione zostały przesłanki z art. 491 § 1 k.c.

Ponieważ umowa sprzedaży wierzytelności między Janem a Iwoną została zawarta w formie dokumentowej, oświadczenie o odstąpieniu od tej umowy powinno nastąpić także w formie dokumentowej (art. 77 § 2 k.c.). Jest to jednak tylko forma zastrzeżona pod rygorem ograniczeń dowodowych (art. 74 § 1 k.c.). Alicja złożyła oświadczenie o odstąpieniu wysyłając SMS, co spełnia wymagania dla formy dokumentowej (art. 77² k.c.). Oświadczenie o odstąpieniu od umowy sprzedaży wierzytelności byłoby więc skuteczne, gdyby Alicja była spadkobiercą Jana.

Sprawa powrotnego przejścia na Alicję (gdyby Alicja była spadkobiercą Jana) roszczenia o zapłatę wynagrodzenia.

W tym celu należy zbadać, jaki byłby skutek odstąpienia od umowy sprzedaży przez Alicję.

Kwestia skutków odstąpienia od umowy wzajemnej budzi wątpliwości, które dotyczą tego, czy skutki te powstają na przyszłość czy z mocą wsteczną, a także czy w wyniku odstąpienia prawo, które było przedmiotem sprzedaży, przeszło z kupującego (nabywca) na sprzedawcę (zbywca) już w chwili odstąpienia od umowy (tzw. skutek rzeczowy odstąpienia od umowy), czy też do powrotnego przejścia tego prawa konieczne jest zawarcie umowy między nabywcą a zbywcą (w stanie faktycznym - umowy przelewu wierzytelności o wynagrodzenie za naprawę zegara, będącej przedmiotem sprzedaży), gdyż odstąpienie od umowy powoduje jedynie skutek.

Istnieje rozbieżność co do skutków odstąpienia – w orzecznictwie SN przyjmuje się konsekwentnie, że odstąpienie od umowy wzajemnej na podstawie art. 491 § 1 k.c. ma skutek wsteczny (pogląd ten jest różnie uzasadniany, często przez odpowiednie stosowanie art. 395 § 2 zd. 1 k.c.), natomiast w nauce prezentowany jest – obok poglądu akceptującego stanowisko SN – także pogląd, zgodnie z którym odstąpienie na podstawie art. 491 § 1 k.c. prowadzi do przekształcenia stosunku obligacyjnego i powstania zgodnie z art. 494 § 1 k.c. obowiązku zwrotu spełnionych świadczeń (skutek *ex nunc*).

Rozbieżne są też poglądy co do kwestii, czy prawo, które było przedmiotem zbycia, automatycznie powraca do zbywcy po skutecznym odstąpieniu od umowy (odstąpienie od umowy ma tzw. skutek rzeczowy), czy powstaje jedynie roszczenie po stronie zbywcy, na mocy którego może on żądać od nabywcy powrotnego przeniesienia prawa (skutek obligacyjny odstąpienia od umowy). W odniesieniu do umowy sprzedaży nieruchomości SN przyjmuje, że odstąpienie od umowy sprzedaży ma skutek wyłącznie obligacyjny, zaś w odniesieniu do umowy sprzedaży rzeczy ruchomych – że odstąpienie od umowy powoduje *ex lege* powrotne przejście własności na sprzedawcę. Obydwa poglądy są prezentowane także w nauce, chociaż prezentowany jest także pogląd, że skutki odstąpienia od umowy wzajemnej powinny być jednakowe, niezależnie od przedmiotu umowy, skoro skutki odstąpienia w obydwu przypadkach regulują te same przepisy (art. 491 § 1 k.c., art. 494 k.c.). Zwolennicy poglądu o jednolitych skutkach odstąpienia od umowy wzajemnej (niezależnie od przedmiotu umowy) nie są jednak jednomyślni, czy odstąpienie od umowy ma skutek obligacyjny czy rzeczowy.

W orzecznictwie co do umowy sprzedaży wierzytelności prezentowany jest pogląd, że odstąpienie od tej umowy powoduje automatyczny powrót wierzytelności do zbywcy (sprzedawcy).

Jeśli przyjąć nawet skutek *ex tunc* odstąpienia od umowy oraz pogląd, że skuteczne odstąpienie od umowy powoduje automatyczne powrotne przeniesienie wierzytelności z nabywcy na zbywcę, to nie ma podstaw do kwestionowania skuteczności potrącenia dokonanego przez Pawła jako dłużnika przelanej wierzytelności.

Paweł otrzymał pisemne powiadomienie o przelewie wierzytelności od Jana. Zgodnie z art. 515 *in fine* k.c. skuteczne są czynności dłużnika (np. potrącenie) prowadzące do umorzenia wierzytelności będącej przedmiotem umowy przelewu, gdy dłużnik przelanej wierzytelności (w analizowanym stanie faktycznym – Paweł) nie wiedział o nieważności umowy przelewu w chwili dokonywania takiej czynności. Nawet gdyby umowa przelewu wierzytelności zawarta między Janem a Iwoną była od początku nieważna, potrącenie dokonane przez Pawła byłoby skuteczne, jeżeli Paweł nie wiedziałby o nieważności tej umowy. W analizowanym stanie faktycznym umowa sprzedaży wierzytelności była ważna, a odstąpienie od niej (nawet gdyby przyjąć, że ma skutek rzeczowy *ex tunc*) nie mogłoby podważać skuteczności dokonanego potrącenia przez Pawła, skoro Paweł nie wiedział o odstąpieniu (to nastąpiło dopiero później) ani nawet o podstawach odstąpienia przez Jana (jego następców prawnych) od tej umowy (nic na to nie wskazuje w stanie faktycznym). W drodze więc argumentu *a maiori ad minus* (z większego na mniejsze) należy przyjąć, że odstąpienie od umowy sprzedaży roszczenia o zapłatę wynagrodzenia za naprawę zegara nie mogłoby wpływać na skuteczność dokonanego przez Pawła potrącenia. Nie mogłoby spowodować powrotnego przejścia roszczenia o zapłatę wynagrodzenia z Iwony na Alicję (gdyby była spadkobiercą Jana), gdyż wierzytelność ta wygasła.

Alicja nie mogłaby więc żądać zapłaty od Pawła 50 tys. zł, nawet gdyby skutecznie odstąpiła od umowy sprzedaży wierzytelności zawartej przez Jana z Iwoną, ponieważ doszło do umorzenia tej wierzytelności w całości.

Alicja, gdyby nabyła wierzytelność o wynagrodzenie za naprawę zegara, aby mogła skutecznie żądać zapłaty od Pawła, musiałaby legitymować się stwierdzeniem nabycia spadku po Janie (art. 1027 k.c.).

Zgodnie z treścią kazusu do wydania postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku po Janie jeszcze nie doszło.

Ad. 4)

Z przedstawionych wyżej powodów doszło do wygaśnięcia wierzytelności o zapłatę wynagrodzenia za naprawę zegara.

Ad. 5)

Wierzytelność o zapłatę wynagrodzenia przez Pawła za naprawę zegara byłaby wymagalna, gdyby istniała (zob. uwagi wcześniejsze)

Wierzytelność o zapłatę wynagrodzenia za naprawę zegara, gdyby istniała, byłaby zaskarżalna, ponieważ nie uległaby przedawnieniu (zob. wcześniejsze uwagi).

Odpowiedź

Alicja nie może żądać zapłaty od Pawła kwoty 50 tys. zł. Gdyby nawet Alicja była spadkobierczynią Jana, mogłaby wprowadzić skutecznie odstąpić od umowy sprzedaży wierzytelności zawartej przez Jana z Iwoną z powodu zwłoki w zapłacie wynagrodzenia przez Iwonę, lecz na skutek odstąpienia Alicja nie nabyłaby roszczenia do Pawła o zapłatę wynagrodzenia w wysokości 50 tys. zł, gdyż roszczenie wygasło w konsekwencji skutecznego potrącenia przez Pawła własnej wierzytelności do Iwony.